

HOLEKALENDEREN 2010

LEIKER OG RAMPESTREKER I GAMLE DAGER

BRO, BRO, BRILLE TA DEN RING OG LA DEN VANDRE KARI OG KNUT – SISTE PAR UT

er tre velkjente barneleiker som vekker minner hos alle som har levd en stund. Det var frydefullt og spennende for ei lita jente eller en liten gutt å komme «i den sorte gryte», å få ringen uten at noen merket det, eller som «siste par ut» å bli fanget av en gutt eller jente som en likte svært godt.

Noen «eldre» jenter fra Røyse har snakket sammen om gamle barneleiker som de husker fra sin oppvekst og fra sin skoletid på Stadum og Hundstad folkeskoler. Vi er sikker på at mange husker leikene med glede, og at kanskje andre gamle leiker vil dukke opp i hukommelsen. Hole historielag vil gjerne ta vare på de gamle barneleikene som ikke er så vanlige lenger og derfor lett kan gå i glemmeboka.

Felles for disse leikene er at utstyret som trengtes, var så godt som gratis. Alle kunne være med, bare du hadde lært deg sangen eller reglene for spillet. Og alltid var det ekstra stas hvis de voksne en og annen gang «nedlot» seg til å være med i barneleiken.

Bildene i kalenderen viser barn i leik og fritid. Men det har vært litt vanskelig å skaffe passende bilder, for det var tydeligvis ikke så vanlig å ta bilder av barn i naturlig leik.

UTGITT AV HOLE HISTORIELAG

I akebakken på Østre Bjørke ca. 1937. Fra venstre: Dagfinn Erlandsen (f. 1934), Vesla Sexe Haakenstad (f. 1928) og Martin Sexe (f. 1934). ► Informasjon: Dagfinn Erlandsen. Foto: Hans Erlandsen.

I AKEBAKKEN

Aking med rattkjelke foregikk gjerne på hovedveiene, og helst der veien var slik forma at når vi akte ned, kunne vi kjøre langt oppover på motsatt side. Det var vanlig før å gi veien navn etter de som bodde der, så i Skipperbakken bodde skipperen på tømmerleperen M/S Greven.

Akebakker som blei mye brukt var Skipperbakken og Gulbransenbakken, Mosengbakken og Bønsnesbakken. Vi kjørte ned den ene bakken og opp den andre, og omvendt.

Det var så fint den gangen, for veiene blei bare strødd på éi side. Det skjedde ved at noen vei-arbeidere sto bakpå en lastebil med grus og kasta grus ut på den ene sida. Trafikken var ellers ikke noe hinder. Vi fikk beskjed om å passe oss når bussen kom, og annen trafikk var det sjelden. Det var moro når meiene traff gruskorn så det føyk gnister. Vi hadde alltid mye å prate om når vi gikk opp den motsatte bakken for å ta fart.

Det var ikke alle som var så heldige å ha egen kjelke, men da fikk de sitte på med andre. Ekstra heldige var Løken-unga, for faren deres hadde lagd en stor kjelke med plass til mange. Noen hadde også fiskekjelke med en staur til å styre med. Det krevde bedre teknikk, men de var ikke så avhengig av at veien var islagt.

Januar

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
53					1	2	3
1	4	5	6	7	8	9	10
2	11	12	13	14	15	16	17
3	18	19	20	21	22	23	24
4	25	26	27	28	29	30	31

1.: 1. Nyttårsdag

Olaf Engebretsen (f. 1919) og Mads Lehne (f. 1920) med hoppski og nikkers ca. 1930. Leine-gårdene i bakgrunnen.
► Privat bilde.

I HOPPBAKKEN

Det fantes mange hoppbakker i ulike størrelser, som den store, mellomstore og vesle Rudsbakken. Så var det Bjønnmyrsbakken og Vestjordsbakkene, der den minste blei kalt Smiebakken. Mange andre småbakker blei også bygd opp, og unnarennet kunne gjerne gå tvers over bilveien. Det var helst guttene som hoppa på ski, jentene kjørte slalåm eller holdt seg til utfor.

Noen foreldre var så ivrige til å være med ungene at de arrangerte skirenn. Ekstra stas var det når mødre, tanter og andre bakte boller og vi fikk komme inn i varmen til servering og premieutdeling. Premiene var gjerne diplomer, og ekstra stas var det med diplomene som Villard hadde lagd, for han hadde boktrykkeri i Oslo.

Februar

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
5	1	2	3	4	5	6	7
6	8	9	10	11	12	13	14
7	15	16	17	18	19	20	21
8	22	23	24	25	26	27	28

Det kastes på stikka. I Orehamn 2. påskedag 1961. Fra venstre: Per Chr. Gornæs nesten skjult (f. 1946), Olaf Gornæs (f. 1906), Esther Gornæs (f. 1907), Hans Gornæs (f. 1949), en ukjent nesten skjult, Borge Gulbrandsen (f. 1932) og Leif Mikkelsen fra Oslo. ► *Privat bilde.*

Tre gamle mynter.
En 1-øring fra 1933, en
2-øring fra 1944 og en
5-øring fra 1943 som viser
mynt og kron, eller riks-
våpenet med den oppreiste
løve med krone på hodet.
► Foto: B.G. Harsson 2009.

Å KASTE PÅ STIKKA

Å kaste på stikka var et sikkert vårtegn. Så snart bakken var bar i solveggen, blei det satt en pinne (stikke) i bakken, og så var det bare å finne det en hadde av småpenger og sette i gang.

Først kasta alle hver sin mynt, og det gjaldt å komme så nær stikka som mulig. Den som lå lengst unna stikka, måtte presse (kaste mer) til han lå bedre an, eller han ga seg. Myntene som havna ytterst, blei samla i en pott. Når ingen ville presse mer blei potten rista. Den som hadde kasta sin mynt nærmest stikka, tok potten med myntene og rista den grundig. Så sa han «mynt» eller «kron» og kasta myntene på bakken. Hadde han valgt kron, fikk han alle myntene som lå med krona opp, men hadde han valgt mynt, var det omvendt. Så kom turen til den som var nr. to, og slik fortsatte ris-tinga til det ikke var noe igjen i potten.

Ekstra moro var det om søndagene, for da blei ofte noen voksne også med på spillet. Rett etter krigen kasta vi med ett-øring, seinere blei det to-øring og deretter fem-øring. Dette sier vel noe om tidas pengeverdi.

Mars

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
9	1	2	3	4	5	6	7
10	8	9	10	11	12	13	14
11	15	16	17	18	19	20	21
12	22	23	24	25	26	27	28
13	29	30	31				

20: Vårjevndøgn 28: Palmesøndag 28: Sommertid

Beate Moe Haugen
(1915-2001) som 5-
åring med dokke på
gyngehesten sin. Her
er hun på besøk hos
sin gode venninne
Björg Nicolaisen
(Refling) på Bjørnstad.
► Privat bilde.

TA DEN RING OG LA DEN VANDRE

Ta den ring og la den vandre, fra den ene, til den andre.
Ringen er skjult, den sees ei, nettopp nå er ringen hos deg.
Ser du jeg har fått den, ser du jeg har fått den, tra la la la la la, lalalalala

Barna sitter eller står i en ring og holder armene sammen foran seg slik at hendene danner et hulrom. Så synger alle sangen: Ta den ring og la den vandre ...

Den som har ringen holder den godt skjult mellom hendene sine, og går så rundt og legger sine hender oppi alle utstrekte hender, og slipper ringen hos en av dem. Det gjelder at ingen ser hvor ringen havner. Når sangen er slutt, sier den som gikk med ringen:

Hvem er det som har ringen som skal sitte på fingeren?

Spørsmålet går til den som sangen slutta hos, og gjetter han eller hun riktig, får vedkommende gå, ellers er det den som fikk ringen som får gå neste runde og gjemme ringen.

April

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
13				1	2	3	4
14	5	6	7	8	9	10	11
15	12	13	14	15	16	17	18
16	19	20	21	22	23	24	25
17	26	27	28	29	30		

1.: Skjærtorsdag 2.: Langfredag 4.: 1. Påskedag 5.: 2. Påskedag

Anders Asbjørn Haglund
(f. 1905) fra Bråten i Utstranda
viser stolt fram ørreten han
fikk på kroken.
► Privat bilde.

NIBBE PINNE – OGSÅ KALT VIPPE PINNE

Vi trengte en liten pinne, ca. 12 cm lang, og en lenger pinne, ca. 60 cm lang. Spillerne var delt i to lag, som oftest ved valg. Så blei det gravd ei grop der den vesle pinnen blei lagt tvers over. På innelaget var det én om gangen som var aktiv, mens utelaget samarbeida om å få innespilleren ut av spill.

1. omgang: Ved hjelp av den lange pinnen skulle den vesle pinnen nibbes så langt som mulig. Klarte én på utelaget å ta pinnen i lufta (pode), var innespilleren ferdig. Hvis ikke, gikk spillet videre.

2. omgang: Innespilleren holdt veslepinnen i den ene handa og slo hardt til den med langpinnen. Hvis han bomma på pinnen, eller hvis noen av utespillerne tok pode, eller hvis den som kasta veslepinnen inn, fikk den til å ligge nærmere gropa enn en langpinnelengde, var det slutt for innespilleren. Det gjaldt for innespilleren å slå veslepinnen vekk før den traff bakken. Og så bruktes langpinnen til å telle avstanden fra veslepinnen og til gropa.

3. omgang var «å slå slag». Det gjaldt å slå veslepinnen to-tre-fire eller flere ganger og siste gangen så langt som mulig. Hvis ingen klarte å ta pode, blei langpinnen brukt til å måle avstanden mellom gropa og der veslepinnen landa. To slag ga rett til å telle med én om gangen, tre slag med fem om gangen og fire slag med ti om gangen. Og så var det om att og om att til innespilleren var «ute» og nestemann på innelaget tok over på samme måten.

Mai

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
17						1	2
18	3	4	5	● 6	7	8	9
19	10	11	12	13	● 14	15	16
20	17	18	19	20	○ 21	22	23
21	24	25	26	27	○ 28	29	30
22	31						

1.: Off. høytidsdag

13.: Kristi himmelfartsdag

17.: Grunnlovsdag

23.: 1. Pinsedag

24.: 2. Pinsedag

Anne Marie Mikkelsen Frøshaug (f. 1934) med dokkevogna som blei pusset opp av maler Johan Borgersen. Genser, lue og sokker til både dokke og dokkemamma er strikket av moren, Borghild Mikkelsen. ► *Privat bilde.*

PÅ LANDTUR

Dokkevogn var fint å ha når småjenter skulle på landtur. Da fikk vi med oss ei flaske saft-og-vann og brødsriver, og så dro vi til en fin plass i Leineåsen, Rudskauen eller Søgårdshagan. Fine lysninger i skogen var lett å finne, og der lagde vi «bølinger» av kongler med pinnebein, stelte dokkene våre og spiste av nista mens vi snakka «voksenspråk» om små og store problemer. Det er lett å kjenne igjen stemningen i Margrethe Munthes sang Dukkemor:

Å, jeg strever så med mine små, du!
Jeg har tusen ting å tenke på, du!

Juni

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
22		1	2	3	4	5	6
23	7	8	9	10	11	12	13
24	14	15	16	17	18	19	20
25	21	22	23	24	25	26	27
26	28	29	30				

Barn i høyyogna på Bønsnes ca. 1930. Fra venstre: Anne-Marith Sand Moe (f. 1923), Mads Lehne (f. 1920), Åse Elisabeth Sand Høistad (f. 1927) og to barn fra Johansen-familien i Solvang. ▶ *Privat bilde.*

SLÅ PÅ RING, SLÅ PÅ RING, SLÅ PÅ HVEM DU VIL...

Alle sto i ring og holdt hverandre i hendene, unntatt den som skulle springe på utsiden av ringen. Så blei det ropt:

Slå på ring, slå på ring, slå på hvem du vil, slå på kjæresten min om du vil,
om du vil, om du vil, om du vil, om du vil, ----

Den som løp rundt ringen skulle slå på ryggen til en som sto i ringen. Den som fikk slaget skulle så løpe rundt ringen motsatt vei så fort han kunne. Når de to som løp møttes, skulle de ta hverandre i hendene og bukke eller neie tre ganger for så å løpe videre til den ledige plassen i ringen. Den som kom sist, måtte løpe rundt ringen og slå på en av ryggene.

Her gjaldt det altså om å løpe fort, og fristende var det å slå på ryggen til en som ikke var så god til å løpe. Var det gutter med, måtte gutter slå på jenter og jenter slå på gutter, og ofte var det nok slik at en slo på ryggen til den jenta eller gutten som en hadde et godt øye til.

Juli

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
26				1	2	3	● 4
27	5	6	7	8	9	10	● 11
28	12	13	14	15	16	17	○ 18
29	19	20	21	22	23	24	25
30	○ 26	27	28	29	30	31	

RAMPESTREKER

Det var ikke noe TV-apparat å glo på, derfor var det nok før mer vanlig at unger og ungdom møttes og fant på noen rampestreker. Ekstra moro var det å lure de voksne.

Bråk i mørke kvelder

En mørk kveld kunne vi lure oss inntil et vindu og stikke ei nål med en tråd som blei festa til kittet på utsida av et vindu der det var noen innafør. Når det blei gnidd harpiks på tråden, blei det en infernalsk låt. Var bråkmakerne heldige, kom det noen ut av huset for å jage dem vekk.

Epleslang

De fleste hadde nok epler hjemme, men det var likevel spennende å se hvordan en eplehage-eier tok imot epletjuvene. Og mange tok det humoristisk. Det var moro å fortelle om Lars Bye, som brukte stokk og hadde vondt for å gå, når han ropte til epletjuvene som han visste var i hagen: Kan dere ha dere vekk, eller må jeg ta dere på spranget? Det vakte også munterhet da Asle Fjeld kom ut på trammen og ropte til epletjuvene: Skal jeg komme med en pose til dere?

Narrepakker

Å narre folk som gikk langs veien var spennende, og spesielt moro var det å narre de fine fruene som gikk med hatt og kanskje til og med muffe som de stakk hendene i. De mindre «fine» fruene blei kalt kjerringer, og de slengte gjerne på seg et skaut når de skulle på butikken. Når ei frue var gått på butikken, var det moro å legge ei pakke festet til en hyssing som var godt skjult under grusen i veien. Ugagnskråkene gjemte seg i veigrøfta og holdt i den andre enden av hyssingen. Når frua kom tilbake fra butikken, gjaldt det å rykke i hyssingen idet hun skulle til å ta opp pakka som hun sikkert trodde at noen hadde mistet.

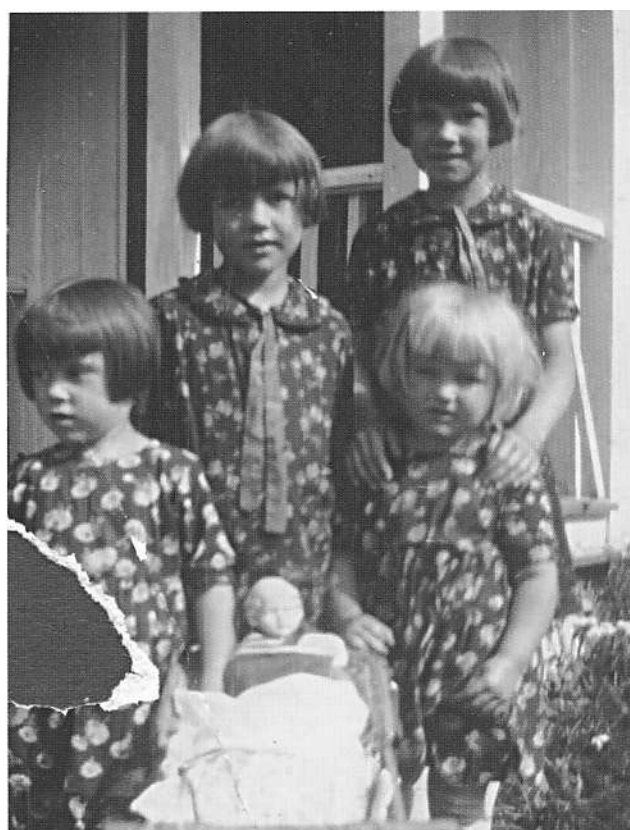
Björg Aaserud Karlsen (f. 1940) på besøk hos beste-foreldrene på Gran. Bjørgs tante Eldbjørg sydde både dokke og kjole til Bjørg, og den lyse og fine kjolen sydde hun av sukkersekker. Onkel Kåre snekra vogn til dokka, men han strevde slik med å spikke hjulene på vogna runde, så den var litt vanskelig å trille, husker Bjørg. Gården Prestesæter i bakgrunnen.

► Foto: Eldbjørg Nordli, Gran, 1946.

August

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
30							1
31	2	3	4	5	6	7	8
32	9	10	11	12	13	14	15
33	16	17	18	19	20	21	22
34	23	24	25	26	27	28	29
35	30	31					

Fire søstre Næss i
Øver-Øgarden, Nes
i Utstranda ca. 1930.
Fra venstre:
Ruth (f. 1926),
Gerd (f. 1924),
Margareth (f. 1921) og
Jorunn (f. 1927).
► Foto: Privat bilde.

SISTE PAR UT

To og to barn sto sammen, gjerne gutt og jente hvis guttene var med. Parene sto bak hverandre i ei lang rekke. Foran rekka sto den som skulle starte leiken og ropte ut:

Siste par ut - Kari og Knut - sprut ut!

Så gjaldt det for det bakerste paret å løpe framover på hver sin side av rekka, og ta i hverandre før utroperen fikk tak i den ene av dem. Klarte han det, var turen kommet til den som nå var blitt alene, og som så måtte være utroper:

Siste par ut - Kari og Knut - sprut ut!

Det «nye» paret stilte seg så fremst i rekka slik at det etter hvert blei alle sin tur å være «siste par ut». Hvis utroperen var dårlig til springe, kunne det ta lang tid før han eller hun klarte å fange seg en makker. Men det hendte nok også at noen lot seg ta til fange hvis de hadde et godt øye til utroperen.

September

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
35			☉ 1	2	3	4	5
36	6	7	● 8	9	10	11	12
37	13	14	☉ 15	16	17	18	19
38	20	21	22	○ 23	24	25	26
39	27	28	29	30			

Jens (f. 1921) og Oliver (f. 1924) Rønningen prøver skiene på Løkenmyr nord for Sollihøgda på Krokskogen i 1936. Det var bare på Sollihøgda det var skiføre så tidlig som i oktober. ► *Privat bilde.*

SLÅ BALL

Ute, inne, på en pinne, på – ta

var ordene som blei brukt for å avgjøre hvem som skulle være først inne når vi slo ball. Det var helst de som var flinkest til å slå ballen som valgte lag. Balltreet var gjerne en bit (ca. 1 meter) av en staur der barken var spikka av. Noen hadde lagd fine balltrær på sløyden.

Spillet liknet på engelsk baseball. Én fra utelaget var oppgiver, og så var det om å gjøre å slå ballen så langt at de andre på laget som alt hadde slått, kunne få tid til å springe ut til oppmerka sted og helst tilbake igjen. Hvis oppgiver eller andre på laget klarte å stikke (treffe med ballen) de som sprang, var innelaget «ute» og utelaget «inne». Det samme skjedde hvis noen på utelaget klarte å ta pøde, dvs. å ta imot ballen med hendene.

Å slå ball var vanlig når vi kunne være ute i gymnastikktimene på skolen. Var det flere aldersgrupper som spilte, fikk de minste «gå skøttfri», det var ikke lov å stikke dem. Dette var nok bra for begge parter. De små slapp harde skudd fra de store, og laget blei ikke så fort «ute».

Oktober

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
39					☉ 1	2	3
40	4	5	6	● 7	8	9	10
41	11	12	13	☉ 14	15	16	17
42	18	19	20	21	22	○ 23	24
43	25	26	27	28	29	☉ 30	31

Anne Kari Hammersbøen feirer trolig 10-årsdagen sin med skolevenninner i 1954.
Fra venstre: Åsta Leine (Sylling), Else Karin Haug (Bergene), Ingrid Lehne (Johansen) – delvis skjult, Inger-Johanne Skjervén (Rikardsen), Anne Kari Hammersbøen, Bodil Bønsnes, Berit Skuterud (Slette) – delvis skjult, Dagny Jørgensen, Liv Hanna Johannessen (Jørgensen), Lillian Lehne (Fredheim). ▶ Opplysninger fra Lina Hammersbøen 1993, og fra Else Karin Bergene 2009. Privat bilde.

I BARNESELSKAP

Å feire bursdag med barneselskap var vanlig, og da var det nærmest et rituale av barneleiker vi skulle gjennom. Det var sangleiker som *Ta den ring og la den vandre*, *Tornerose var et vakkert barn* og *Bro, bro, brille*. Andre leiker var *Avskjed på grått papir* og *Selge lerret*. Det er ikke plass til å fortelle om alle her, men de samme ordene gikk ofte igjen.

SELGE LERRET

Når vi leika Selge lerret blei det krevd inn et pant, ei hårspenne, ei nål eller liknende. En av barna skulle «straffe» og sto rygg mot rygg med den som hadde krevd inn pant. Pantkreveren spurte:

Jeg står på en sten og brenner mine ben.

Hva skal den gjøre som eier den panten jeg holder i min høyre hånd?

Strafferen, som ikke visste hvem som eide pantet, fant på en straff som eieren av pantet måtte gjøre for å få det tilbake. Det gjaldt å være oppfinnsom, men oftest var det å synge en sang, gå rundt å ta på alle etter tur mens det blei sagt noe om hver enkelt, eller å gå ut på kjøkkenet til en voksen og be om noe.

November

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
44	1	2	3	4	5	• 6	7
45	8	9	10	11	12	◐ 13	14
46	15	16	17	18	19	20	◐ 21
47	22	23	24	25	26	27	◐ 28
48	29	30					

I 1959 - siste vinter på Hundstad skole - 1. og 2. klasse.

Fra venstre: Grete Moe (Bjørge), Tone M. Hodt (Enger), Gerd Marit Haug (Gjertsen), Karin Juvet, Rune Western, Ole Engebretsen (Yttri), Per Gustavsen, Ole Røisli, Gerd Mosengen (Frøshaug), Sigmund Leine. Til høyre står lærerinnen Vesla Gomnæs (Fjeldstad) som inne i klasserommet blei kalt «Frøken», men ute i friminuttet var hun «Vesla».

► Informasjon: Vesla Fjeldstad 2009. Foto: Esther Johannessen 1959.

I FRIMINUTTET

I friminuttene lekte gutter og jenter vanligvis hver for seg, kanskje unntatt når det blei slått ball. Guttene dreiv med fysisk trening, hoppa lengde, flaug om kapp osv, mens jentene hoppa paradiset og kasta ball på vegg. Ballkastinga fulgte nøye fastsatte regler, og viktig var det å ha en glatt vegg å kaste mot. Det var et sikkert vårtegn når jentene begynte å hoppe paradiset. Nieren og Flyveren var populære. Flyveren så ut som et fly og Nieren hadde 3 x 3 ruter. Så måtte vi ha en passelig flat stein som vi kasta eller sparka etter bestemte regler.

Av og til kunne noen stikke seg bort for å gjøre noe ulovlig, kanskje prøve sin første sigarett eller hviske spennende nyheter til utvalgte.

Om vinteren brukte vi ski eller spark på skoleveien. På Stadum var det populært å kjøre «sparketog» nedover til Stadum-gårdene, og på Hundstad ga den lange og bratte Hundstad-bakken god skitrening. Olaf Albertsen, lærer på Hundstad i 28 år, hadde trebein, og det hendte nok at noen passa på å kjøre ekstra langt når læreren hadde spent av seg trebeinet for å hvile seg litt. Men når læreren ringte med ei bjelle eller klappa i hendene for å varsle «innatt», var de fleste raskt på plass.

Desember

2010

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
48			1	2	3	4	● 5
49	6	7	8	9	10	11	12
50	○ 13	14	15	16	17	18	19
51	20	○ 21	22	23	24	25	26
52	27	● 28	29	30	31		

Støtt kulturarbeidet i Hole.

Bli medlem i

Hole historielag

Postboks 109, 3529 Røyse

Hole historielag har tidligere gitt ut følgende kalendre:

- 1997: Gamle setre på Krokskogen
- 1998: Funn fra fortiden
- 1999: Gamle skoler og skoleklasser i Hole
- 2000: Hole gjennom 1000 år
- 2001: Kvinneliv i Hole
- 2002: Menn og yrker i eldre tid
- 2003: Båttrafikk på Tyrifjorden
- 2004: Fiske i Steinsfjorden
- 2005: Hole i 1905
- 2006: Til villmarken går min lengsel
- 2007: Eventyrgården Mo
- 2008: Gamle butikker i Hole
- 2009: Gamle gårdstun inspirerer kunstnere

Disse har mimra om gamle dager:

Reidun Gulbrandsen

Åse Helgesen

Inger Jorunn Saur

Grete Karlsen

Jorun Moen

og Vesla Fjeldstad,

som også har skrevet det meste av teksten.

Redigering: Margit Harsson

Kalendariet: Hans Viktil

Alle bildene er skannet og registrert i Hole bygdearkiv.

Produksjon: Kolltopp Forlag